ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 3.1–3

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 20.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 20.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 20.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

LUTFULLAYEVA DURDONA
Lisoniy assotsiatsiyalarda milliy tafakkurning voqelanishi
(Vatan assotsiativ maydoni misolida) 7

MIRZAYEV IBODULLA
Xomskiyning “Til va ong” asari, generativ tilshunoslik konsepsiyasi
va professor Baxtiyor Mengliyevning tarjimonlik mahorati....10

ҚУРОНОВ ДИЛМУРОД
Бадиий диалог таржимасида коммуникатив вазиятни тўғри англаш зарурати
(Чўлпоннинг «Кеча ва кундуз» романининг янги русча нашри мисолида) 16

ЧЎТМАТОВ ЖЎРАБЕК ОМОНОВИЧ
«Ҳикмат» сўзининг араб лексикографик манбалари асосидаги лексик-семантик таҳлили.... 19

ЧОРИЕВ ТАВАККАЛ РАВШАНОВИЧ
Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоий идиостилида
«Саг//ит» концептининг лингвопоэтик хусусиятлари....25

UMURQULOV ZAFAR BEKPO‘LATOVICH
Alisher Navoiy ijodida so‘z qadri va nutq odobi talqini....34

UBAYDULLAYEV ALISHER ABDUSALOMOVICH
Ogahiy tarjimasidagi asarlar leksikasining tarixiy-etimologik tahlili
(“Axloqu-l-Muhsiniyn” asari misolida) 37

IBRAGIMOV SHEXROZBEK TO‘LQINJON O‘G‘LI
Tashbih va epitetlarning pragmatik talqini: tarjimada ekspressivlik va
stilistik ekvivalentlik....41

IBRAGIMOV JASURBEK TULKINJON O‘G‘LI
Jangovorlik, jasorat va jismoniy kuchga oid epitetlar
(“Beowulf” ingliz eposi misolida)....47

NAZAROVA ZIYODA KATTAYEVNA
Frazeologizmlarning yondosh birliklar bilan o‘zaro aloqasi 51

QOBILOV MIRZIYO ESHNOZAR O‘G‘LI
O‘z qatlamga oid antroponimlar tasnifi 55

ISRAILOVA SAODAT TURAPOVNA
Rang komponentli birliklarning mental birliklarda aksi....58

RO‘ZIMATOVA DILNOZA
Rasmiy munosabatlarda murojaat birliklarining shaxs ijtimoiy maqomining ifodalanishi....62

XUSANOVA NAFISA ZOKIRJON QIZI
Ertak janrida dialogning strukturaviy va funksional poetikasi
(Ingliz va o‘zbek xalq ertaklari misolida)....65

XABIBULLAYEVA FAZILAT XABIBULLO QIZI
“Boburnoma”dagi saroy-ma’muriy xizmat unvonlarining inglizcha tarjimalarda berilishi 69

MUSTAFAYEV ELYOR ODIL UGLI
Theoretical foundations for the classification of phraseological units in english 73

МУНДАРИЖА

TURSUNOVA DILSHODA XOLDIN QIZI
“O‘zbek tilining izohli lug‘ati”da qurol-aslaha nomi bilan bog‘liq folklorizmlar 77

YAVKOCHEVA FERUZA HUSAN QIZI
Types of english speech-language pathology dictionaries according to semantic relations 81

SHUKUROV RAHMATILLO MIRZATILLAYEVICH
Farg‘ona viloyati tarixiy oykonim, gidronim va oronimlarining leksik-semantik tasnifi hamda sotsiolingvistik tahlili 86

XALIQULOVA MUSHARRAF EGAMNAZAR QIZI
Maqol lingvistik, kognitiv va madaniy fenomen sifatida 90

O‘RAZOV ALISHER DONIYOROVICH
O‘zbek tilida substantiv leksemalar semantik shajarasining ifodalanishida pragmatik omillar 93

DJURAYEVA MAXBUBA USMANOVNA
Emotsiya, konsept va emotsional konsept tushunchalarining lingvistik talqini 96

ADABIYOTSHUNOSLIK

ABDULLAEV RAMAZON
Муиззий ва Ҳофиз шеъриятида адабий таъсир ва ижодий ворислик. 99

ARSLONOV ABDIMUROD KAROMATOVICH
“Qisasi Rabg‘uziy” asari poetikasi va badiiy-estetik xususiyatlari xususida.....104

АЛИМАРДОН ҲАЙИТОВ
Али Қушчининг ўғли ҳам олим бўлган.....108

DR. DONIYOR K. KELDIYOROV
Wounded memory and hybrid identity in Khaled Hosseini’s the kite runner.....112

IBRAGIMOV JAVOHIR TO‘LQINJON O‘G‘LI
Harold Lambning “Tamerlane: the earth shaker” romanida amir temur xarakterining badiiy ifodasi 116

RAXIMOVA UMIDA SOLIYEVNA
Ona obrazining ramziy va mifopoetik talqini: inglizzabon va o‘zbek adabiyoti misolida 121

MNAJATDINOVA MAKARYA
Hozirgi qoraqalpoq xotin-qizlar lirikasida psixologik metamorfoza 126

JIENBAEV MUSA AZATBAEVICH
XX-XXI asr lirikasida Odissey obrazining transformatsiyasi.....130

RADJABOVA MUXTASAR DAVRANBEKOVNA
Arab tilida talabalarning yozuv malakasini rivojlantirishda o‘yin texnologiyalarining tatbiqi.....134

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 9
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

MAQOL LINGVISTIK, KOGNITIV VA MADANIY FENOMEN SIFATIDA

Xaliqulova Musharraf Egamnazar qizi,
Navoiy davlat universiteti,
ingliz tilshunosligi kafedrasi o'qituvchisi

Tilshunoslikda "maqol" tushunchasiga aniq va universal ta'rif berish masalasi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Aristoteldan boshlab ko'plab tadqiqotchilar maqolning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashga harakat qilganlar. Biroq maqollarning shakliy, mazmuniy, funksional va lingvomadaniy xususiyatlari xilma-xilligi sababli ularni yagona mezon asosida tavsiflash qiyin.

A. Taylor maqolni ta'riflash uchun yagona va universal mezon mavjudligini inkor etib, uning maqollik xususiyatini jamiyat tomonidan tan olinishi va keng qo'llanishi bilan bog'laydi.[1]

B. Whiting esa maqolning asosiy belgilariga uning tarixiyligi, xalq orasida keng tarqalganligi, umumlashgan mazmunni ifodalashi hamda ixcham va barqaror shaklga egaligini kiritadi.[2] Biroq Whiting tomonidan ko'rsatilgan barcha mezonlarni maqolning majburiy va universal belgilari sifatida qabul qilish to'g'ri bo'lmaydi. Chunki barcha maqollarni qadimiylik nuqtayi nazaridan izohlab bo'lmaydi. Ayrim maqollar dastlab adabiy yoki yozma manbalarda yuzaga kelib, keyinchalik xalq orasida keng ommalashgan bo'lishi mumkin.

W. Mieder maqol haqidagi intuitiv tasavvurlarni empirik jihatdan o'rganib, uni xalq donishmandligi, haqiqat, axloqiy qadriyatlar va an'anaviy e'tiqodlarni ifodalovchi, ko'pincha metaforik shaklda namoyon bo'ladigan, ixcham, barqaror va esda qolarli hamda avloddan avlodga og'zaki va yozma tarzda o'tib keluvchi an'anaviy ifoda sifatida tavsiflaydi.[3]

Yuqoridagi qarashlarni umumlashtirib aytganda, maqol nafaqat barqaror va umumlashgan mazmunni ifodalovchi til birligi, balki muayyan xalqning tajribasi, bilimlari va dunyoqarashini aks ettiruvchi lingvomadaniy hodisa sifatida ham namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, maqollarda inson tajribasining qanday konseptuallashtirilishi ularning lingvokognitiv tabiatini ochib berishga imkon beradi.

Lingvokognitiv yondashuv ikki o'zaro bog'liq jihatni qamrab oladi. Lingvistik jihat maqol mazmunining leksik, grammatik, sintaktik va metaforik vositalar orqali ifodalanishini, kognitiv jihat esa ushbu vositalar orqali inson ongida shakllanadigan tushuncha, bilim, assotsiatsiya va baholashni anglatadi.[4] Shu bois lingvokognitiv tahlil lingvistik ifoda bilan uning asosida yotuvchi konseptuallashtirish o'rtasidagi munosabatni ochib beradi. Tadqiqotda mazkur jihatlarning namoyon bo'lishi ingliz tilida ta'limga oid maqollar misolida tahlil qilinadi. Tahlil uchun tanlangan maqollar paremiografik manbalar asosida saralandi.[5]

Maqollarning asosiy lingvokognitiv xususiyatlaridan biri insoniy tajribaning umumlashtirilib, konseptuallashtirilishidir. Masalan, "There is no royal road to learning" maqolida bilimni egallash jarayoni qulay va oson yo'l (royal road) obraziga qarama-qarshi qo'yiladi va shu orqali "bilim olish – murakkab jarayon" konseptual modeli shakllanadi.

Konseptual metafora maqollarning lingvokognitiv xususiyatlarini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. U abstrakt konseptni inson uchun tanish bo'lgan konkret tajriba yoki konsept orqali ifodalashni nazarda tutadi.[6] Masalan, "Experience is the best teacher" maqolida insonning hayotiy tajribasi "ustoz" (teacher) konsepti sifatida tasvirlanadi. Shu tariqa "tajriba – ustoz" metaforik modeli orqali tajriba bilim va saboq beruvchi manba sifatida konseptuallashtiriladi.

Maqollar ko'pincha kundalik insoniy tajribaga asoslangan kognitiv sxemalar va freymlarni faollashtiradi. Kognitiv sxema deganda inson ongida muayyan hodisa yoki jarayon haqidagi umumiy bilim va tasavvurlar tizimi tushuniladi. Masalan, **"**ta'lim ol-

[1] Archer Taylor, The Proverb. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1931, 3.
[2] Bartlett Jere Whiting, "The Nature of the Proverb," Harvard Studies and Notes in Philology and Literature 14, 1932, 280.
[3] Wolfgang Mieder, Proverbs: A Handbook, Westport, CT: Greenwood Press, 2004, 3.
[4] Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
[5] Speake, J. (Ed.). Oxford dictionary of proverbs (6th ed.). Oxford University Press. 2015.
[6] Lakoff, G., & Johnson, M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – P. 44.

ish” sxemasi bilim olish, mashq qilish, tajriba orttirish va natijaga erishish kabi o‘zaro bog‘liq jarayonlarni qamrab oladi.

Freym esa muayyan vaziyatni tushunishga xizmat qiladigan tarkibiy bilim tuzilmasi bo‘lib, unda shu vaziyatga xos ishtirokchilar va komponentlar o‘zaro bog‘lanadi.[1] Masalan, “ta’lim” freymi ustoz, shogird, bilim, o‘rganish, mashq, tajriba va natija kabi komponentlarni o‘z ichiga olishi mumkin.

Maqollar ko‘pincha abstrakt g‘oyalarni konkret tajriba orqali konseptuallashtiradi**.** Masalan, “Practice makes perfect” maqolida abstrakt “mukammallikka erishish” g‘oyasi takroriy amaliy faoliyat – “practice” orqali ifodalanadi. “Practice” va “perfect” komponentlari o‘rtasidagi sabab-oqibat munosabati bilim va ko‘nikmani egallash jarayonida muntazam mashqning ahamiyatini konseptuallashtiradi. “Learning is better than house and land” maqolida esa “learning” va “house and land” komponentlari qarama-qarshi qo‘yilib, bilim nomoddiy, ammo barqaror qadriyat sifatida moddiy boylikdan ustunlashtiriladi. Shu tariqa bilimning inson hayotidagi uzoq muddatli ahamiyati konseptuallashtiriladi.

Xuddi shuningdek, “A little knowledge is a dangerous thing” maqolida “little knowledge” obrazi yetarli bo‘lmagan bilimning salbiy oqibatini ifodalash uchun xizmat qiladi. Bu maqolda bilimning mavjudligi bilan bir qatorda uning yetarliligi va chuqurligi ham muhim ekanligi ta’kidlanadi. Natijada “chala bilim – xavf” konseptual modeli shakllanadi. Ushbu maqol ta’lim va bilimning miqdoriy emas, balki mazmuniy va sifat jihatlarini ham qadriyat sifatida ko‘rsatadi.

“It is never too late to learn” maqolida ta’lim inson hayotining muayyan davri bilan cheklanmaydigan qadriyat sifatida namoyon bo‘ladi.[2] Unda bilim olishning yoshga bog‘liq emasligi va insonning istalgan bosqichda yangi bilim egallashi mumkinligi ifodalangan. Shu jihatdan maqol ingliz lingvomadaniyatida umr davomida o‘rganish g‘oyasining paremiologik ifodasini namoyon etadi.

“Example is better than precept” maqolida ta’lim va tarbiya jarayonida amaliy namunaning ahamiyati ta’kidlanadi. “Example” va “precept” komponentlarining qarama-qarshi qo‘yilishi bilim yoki axloqiy me’yorlarni faqat nazariy nasihat orqali emas, balki amaliy namuna orqali o‘zlashtirish samaraliroq bo‘lishi mumkinligi haqidagi tasavvurni ifodalaydi.

Quyidagi jadvalda ham “ta’lim” konsepti bilan bog‘liq bo‘lgan ingliz maqollari tizimlashtirildi. Mazkur birliklar konseptning bevosita va periferik mazmuniy qatlamlarini yanada aniqroq belgilash hamda uning ingliz paremiologik makonida verbalizatsiya qilinishini kengroq yoritish imkonini beradi.

1-jadval

Ingliz maqollarida “ta’lim” konsepti komponentlari va kognitiv konseptuallashtirilishi

T/r	Maqol	Ta’lim komponenti	Konseptual qatlam	Kognitiv konseptuallashtirish
1.	Live and learn.	o‘rganish	yadro	Hayot – o‘rganish manbai
2.	Experience is the father of wisdom.	tajriba	uzoq periferiya	Tajriba – donishmandlikka eltuvchi manbai
3.	An ounce of practice is worth a pound of precept.	amaliyot	yaqin periferiya	Amaliyot nazariy nasihatdan ustun
4.	No man is born wise or learned	bilim	yaqin periferiya	Bilim – o‘zlashtiriladigan hodisa
5.	Never too old to learn.	o‘rganish	yadro	Bilim olish – uzluksiz jarayon
6.	When house and land are gone and spent, then learning is most excellent.	o‘rganish	yadro	Bilim moddiy boylikdan ustun

Keltirilgan maqollar “ta’lim” konseptining faqat bevosita ta’lim jarayoniga oid birliklar bilangina chegaralanmasligini ko‘rsatadi. Konseptning periferik qatlamlarida o‘rganishning davomiyligi, tajriba, bilimning yetarliligi va shaxsiy rivojlanish kabi mazmuniy komponentlar ham namoyon bo‘ladi. Maqollarni yadro, yaqin periferiya va uzoq periferiya qatlamlariga ajratishda tadqiqotning avvalgi bosqichida ish-

[1] Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. – Москва: АСТ; Восток-Запад, 2007.
[2] Speake, Jennifer, ed. The Oxford Dictionary of Proverbs. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2015.

lab chiqilgan tasnif mezonlariga tayanildi.

Mavjud ilmiy qarashlarni umumlashtirish shuni ko‘rsatadiki, maqollarni paremiologik, lingvokognitiv va lingvomadaniy jihatdan o‘rganishning turli yo‘nalishlari shakllangan. Shu bilan birga, ta’lim mazmunini ifodalovchi ingliz maqollarida ushbu jihatlarning o‘zaro bog‘liqligi, shuningdek, bilim, o‘rganish, tajriba, mashq va ta’limga oid qadriyatlarning yagona konseptual tizim doirasida namoyon bo‘lishi alohida tahlilni talab qiladi. Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi ingliz tilida ta’lim mazmunini ifodalovchi maqollarda “ta’lim” konseptining verbalizatorlarini semantik-kognitiv komponentlar asosida tizimlashtirish, ularni yadro, yaqin periferiya va uzoq periferiya qatlamlariga ajratish hamda har bir qatlamda ta’lim mazmunining qanday kognitiv konseptuallashtirilishini aniqlashdan iborat.

Tahlil natijalari ingliz tilidagi ta’limga oid maqollarda bilim olishning murakkab va davomiy jarayon sifatida, tajribaning bilim manbai, muntazam mashqning takomillashuv vositasi, amaliy namunaning esa o‘zlashtirish vositasi sifatida konseptuallashtirilishini ko‘rsatdi. Shuningdek, maqollarda bilim va ta’lim mazmuni konkret hayotiy tajriba, qarama-qarshilik, metaforik obraz va sabab-oqibat munosabatlari orqali ifodalanishi aniqlandi. Bu holat ingliz maqollarining inson tajribasi, bilim va ta’lim haqidagi tasavvurlarni lingvokognitiv hamda lingvomadaniy jihatdan mujassamlashtiruvchi birliklar ekanini ko‘rsatadi.

Rezyume. Mazkur maqolada ingliz maqollarining lingvistik, kognitiv va madaniy xususiyatlari kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda maqollarda inson tajribasining kognitiv modellar orqali ifodalanishi, shuningdek, ushbu mazmunning milliy-madaniy xususiyatlar bilan bog‘lanish mexanizmlari yoritiladi hamda konseptual metafora, kognitiv sxema, freym va mental obrazlarning maqol mazmunini shakllantirishdagi roli misollar orqali ochib beriladi. Shuningdek, milliy qadriyatlar, tarixiy tajriba, kundalik faoliyat, madaniy realiyalar va obrazlarning maqollarning milliy o‘ziga xosligini belgilashdagi ahamiyati ko‘rsatiladi. Tadqiqot natijalari maqollarda universal insoniy bilim, qadriyat va qarashlarning milliy-madaniy xususiyatlar bilan uzviy bog‘liq holda shakllanishini ko‘rsatadi.

Resume. This article provides a comprehensive analysis of the linguistic, cognitive, and cultural features of English proverbs. The study examines the expression of human experience through cognitive models, as well as the mechanisms through which this content is associated with national and cultural characteristics. It also explores, through examples, the role of conceptual metaphor, cognitive schema, frame, and mental image in shaping the meaning of proverbs. In addition, the study highlights the significance of national values, historical experience, everyday activities, cultural realia, and cultural imagery in determining the national specificity of proverbs. The findings demonstrate that universal human knowledge, values, and beliefs expressed in proverbs are closely interconnected with national and cultural characteristics.

Резюме. В статье проводится комплексный анализ лингвистических, когнитивных и культурных особенностей английских пословиц. В исследовании рассматривается выражение человеческого опыта посредством когнитивных моделей, а также механизмы взаимосвязи данного содержания с национально-культурными особенностями. На конкретных примерах раскрывается роль концептуальной метафоры, когнитивной схемы, фрейма и ментального образа в формировании содержания пословиц. Кроме того, определяется значение национальных ценностей, исторического опыта, повседневной деятельности, культурных реалий и образов в формировании национальной специфики пословиц. Результаты исследования показывают, что универсальные человеческие знания, ценности и представления, выраженные в пословицах, находятся в тесной взаимосвязи с национально-культурными особенностями.